

УДК 327

<https://doi.org/10.23939/shv2025.01.014>

АФРИКАНСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Наталія Хома

Національний університет “Львівська політехніка”

ORCID: 0000-0002-2507-5741

nataliia.m.khoma@lpnu.ua

(Отримано: 13.03.2025. Прийнято: 03.05.2025)

© Хома Н., 2025

Метою дослідження є з'ясувати проблеми реалізації африканського вектора зовнішньої політики України, які проявилися у 2022–2025 роках. Часові межі дослідження зумовлені активізацією політики співпраці України з державами Африки. На основі оцінки результатів дво- та багатосторонньої співпраці виявлено чинники, які сповільнюють українсько-африканську взаємодію. Дослідження опирається на методологію неінституціоналізму. Відзначено негативні результати донедавної відсутності в Україні стратегії співпраці з державами Африки та Глобальним Півднем у цілому. Наголошено, що Україна активізувала контакти з низкою держав Африки, але розвиток взаємин з багатьма з них та реалізація конкретних проєктів часто сповільнюється внутрішніми та зовнішніми чинниками. Зауважено, що ініціативи щодо активізації взаємин походять в основному від України, а держави Африки часто займають пасивно-споглядальну, вичікувальну позицію. Аргументовано, що якісним змінам у співпраці України з державами Африки перешкоджають: особливості політики України щодо Африки у попередні роки; інтереси недемократичних держав (Росії, Китаю та ін.); позиція політичних еліт держав Африки щодо нейтралітету, прагматизму у виборі партнерів для співпраці та ін. Основними проблемами для стійкої співпраці визначено: відсутність традиції взаємодії, недостатнє розуміння проблем і потреб один одного; відмінності у політичних режимах, характері політичної культури та політико-правових цінностях; пасивність або й незацікавленість окремих держав Африки у взаєминах з Україною; відсутність якісної комунікації на різних рівнях та ін.

Ключові слова: зовнішня політика України, африканський вектор зовнішньої політики України, Глобальний Південь, геополітика, безпекові виклики, глобальний вплив російсько-української війни.

AFRICAN VECTOR OF UKRAINE'S FOREIGN POLICY: PROBLEMS OF IMPLEMENTATION

Nataliia Khoma

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0000-0002-2507-5741

nataliia.m.khoma@lpnu.ua

(Received: 13.03.2025. Accepted: 03.05.2025)

The purpose of the study is to identify the problems of implementing the African vector of Ukraine's foreign policy, which became evident in 2022–2025. The time frame of the study is determined by the intensification of Ukraine's cooperation policy with African states. Based on the assessment of the results of bilateral and multilateral cooperation, the

factors that slow down Ukrainian-African interaction are revealed. The study is grounded in the methodology of neo-institutionalism. The negative consequences of Ukraine's recent lack of a strategy for cooperation with African states and the Global South as a whole are noted. It is emphasized that Ukraine has intensified contacts with several African states. However, the development of relations with many of them and the implementation of specific projects are frequently slowed down by internal and external factors. It is stated that initiatives to intensify relations mainly originate from Ukraine, while African states often take a passive, contemplative, wait-and-see attitude. It is argued that qualitative changes in Ukraine's cooperation with African states are hindered by: the peculiarities of Ukraine's policy towards Africa in previous years; the interests of non-democratic states (Russia, China, etc.); the position of political elites of African states regarding neutrality, pragmatism in choosing partners for cooperation, etc. The problems for sustainable cooperation are identified as follows: lack of a tradition of interaction, insufficient understanding of each other's problems and needs; differences in political regimes, nature of political culture, and political and legal values; passivity or even disinterest of individual African states in relations with Ukraine; lack of quality communication at various levels, etc.

Keywords: foreign policy of Ukraine, African vector of Ukraine's foreign policy, Global South, geopolitics, security challenges, global impact of the Russian-Ukrainian war.

Від здобуття незалежності Україна вибудовує мережу партнерських відносин у глобальному масштабі. Однак тривалий час розвитку взаємин з державами Глобального Півдня, зокрема й Африки, приділялося вкрай недостатньо уваги та ресурсів. Через внутрішньополітичні та економічні проблеми, розв'язання яких було в пріоритеті на початку незалежності, деструктивний вплив інших держав та інші причини тривалий час увага була зосереджена на кількох напрямках зовнішньої політики. Серед них не було Африки. Проблемою було й те, що після розпаду СРСР практично усі дипломатичні зв'язки з державами Африки привласнила новостворена Російська Федерація. Україна ж мала самостійно вибудовувати канали комунікації з африканськими партнерами, систему закордонних дипломатичних установ та ін.

Стрімке зростання безпекових викликів на початку 2020-х років стало поштовхом для активізації Україною взаємин з державами Африки. Після повномасштабного вторгнення Росії Україна гостро відчула наслідки того, що не розвивала африканський вектор зовнішньої політики. Натомість Росія, Китай та інші держави послідовно розширяли свій неоколоніальний вплив на Африку. Нині ж у цій реальності Україні потрібно вибудовувати нові конкурентні партнерства.

Останніми роками Україна намагається форсовано заповнити прогалини у зовнішній політиці, розвиває інституційну основу для поглиблення співпраці з державами Африки. Ухвалено Стратегію розвитку відносин України з державами Африки, Комунікаційну стратегію Україна – держави Африки та ін. Це не дає швидких результатів, однак закладає підґрунтя майбутніх взаємин. У процесі “боротьби за Африку” стало очевидними перешкоди для зближення, на які необхідно реагувати. З огляду на це метою дослідження визначено з'ясувати проблеми реалізації Укра-

їною африканського напрямку зовнішньополітичної діяльності України, які проявилися останніми роками. Фокусом уваги обрано 2022–2025 рр., бо саме чинник російсько-української війни прискорив африканський вектор зовнішньої політики України.

Проблематика взаємин України з державами Африки наразі недостатньо вивчена. Африканські дослідники ще не приділяють темі співпраці з Україною системної уваги. Вони фокусуються передусім на внутрішніх проблемах континенту, відносинах з Китаєм, США, ЄС чи колишніми колонізаторами (Францією, Великою Британією та ін.). Нечисельні проведені дослідження стосуються не україно-африканської співпраці, а наслідків російсько-української війни для держав Африки. Йдеться про ріст інфляції та цін на продовольство, товарний дефіцит, нові загрози продовольчій безпеці [Lopes, 2022; Neji et al., 2024], сповільнення досягнення державами Африки Цілей сталого розвитку [Mhlanga & Ndhlovu, 2024] та ін. Помітно, що економічний, гуманітарний аспекти витісняють вивчення проблеми з позицій геополітики, цінностей тощо.

Протистояння Росії та України віднесено до чинників, які поглиблюють проблеми бідності, дефіциту продовольства, боргової залежності держав Африки [Balma et al., 2024; Gallagher et al., 2024; Kedir et al., 2024; Mhlanga & Ndhlovu, 2024]. Відзначимо, що африканські дослідники нечасто позиціюють російську агресію як війну [Manboah-Rockson et al., 2024], а переважно як “конфлікт”, “кризу” в російсько-українських взаєминах [Duho et al., 2022; Mhlanga & Ndhlovu, 2024]. Акцентується на принципі нейтралітету, позаблоковості держав Африки [Ajaja, 2022; Ayodele, 2024; Darkwa & Attuquayefio, 2024], прагматичному підході до оцінки проблем зовнішньої політики [Brosig & Verma, 2024]. Привернуто увагу до

чутливих питань відмінностей у ставленні держав Європи до біженців з України та африканських держав [Iberi & Saddam, 2023], зменшення допомоги державам Африки через підтримку України та ін.

Кейс співпраці з Україною вивчається доволі епізодично в контексті аналізу ширших геополітичних проблем. Навіть провідним виданням Африканської асоціації політичних наук “African Journal of Political Science” тема співпраці держав Африки з Україною практично не розкривається. Водночас інтерес західних, особливо європейських, наукових видань з фокусом на проблематиці африканського континенту, є помітніший. Зокрема, у британському журналі “African Affairs” опубліковано дослідження про вплив війни в Україні на Африканський Союз [Staeger, 2023]. Журнал “Mediterranean Politics” присвятив увагу перешкодам для взаємин України та держав Північної Африки [Dobrescu, 2023].

Невдовзі після початку повномасштабної російської агресії дослідники [Pardyak, 2023] звернули увагу, що Україна змагатиметься за підтримку африканських держав. Відтак був розпочатий аналіз треків зовнішньої політики України в Африці [Atamanenko & Konopka, 2024]. Увагу цьому питанню уже приділили вітчизняні політологи [Vysotskyi, Prudnyukova, Трупуак, 2023; Висоцький, Ставченко, 2024; Хома, Панова, 2024а, 2024b]. Однак наразі не були систематизовані проблеми, з якими стикається Україна під час намагання побудувати партнерства з державами Африки.

Отже, після анексії Криму та початку російської агресії на східних теренах України дипломатичні ресурси України були спрямовані на пошук зовнішньої підтримки та засудження дій Росії на глобальному рівні. У цьому контексті держави Африки не стали стратегічними партнерами України, хоч окремі з них відкрито підтримали територіальну цілісність України. Міждержавна співпраця відбувалася, але ситуативно. Найчастіше представники України та африканських держав комунікували у рамках різних міжнародних форумів. Натомість зустрічі на рівні глав держав України та Африки були дуже нечастими. Загалом за період незалежності України відбулося лише кілька візитів українських президентів до держав Африки. Так само нечастими були й візити лідерів африканських держав до України.

Основним напрямком роботи українських дипломатів від 2014 р. було просування питання глобального засудження російської агресії у межах ГА

ООН. Україні було і є важливо отримати підтримку якнайбільшої кількості держав Африки при голосуванні за резолюції з “українського питання”. Однак часто ці держави не голосували, утримувалися або й голосували проти таких резолюцій. Припускаємо, що більшість держав Африки не розглядали безпекові проблеми в Україні як нагальні для розв’язання за участі глобальної спільноти. Це проявлялося до 2022 р., коли повномасштабне вторгнення Росії в Україну посилювало ризики продовольчої кризи в багатьох африканських державах. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну зумовило перегляд окремими державами Африки ставлення до російсько-української війни. Але більшість держав Африки, як свідчать результати голосувань за резолюції ГА ООН, все ж обирають зручну для себе нейтральну позицію. З одного боку, вони зазвичай підтримують нормативні принципи ООН (про ненапад, невтручання, непорушність кордонів та ін.). З іншого, держави Африки уникають будь-яких практичних кроків щодо санкціонування порушників, тобто практичної реалізації цих же принципів. Деякі держави Африки при голосуванні за резолюції, які стосуються України, обирають позицію, яка найбільше убезпечує Росію. Прикладом може слугувати голосування в ООН напередодні третьої річниці повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Проти українського варіанта резолюції проголосували Еритрея, Нігер, Малі, Судан та Нікарагуа; велика кількість держав Африки утрималися. Відзначимо, що окремі держави Африки продовжують співпрацювати з Росією як агресором та порушником міжнародного права; тобто вони не вбачають у таких діях ризику репутаційних втрат для себе. Союзники Росії у Африці (найперше – Нігер, Малі, Буркіна-Фасо) під впливом Кремля налаштовані вороже щодо України.

Візити лідерів держав Африки під час повномасштабного вторгнення мали поодинокий характер. У жовтні 2022 р. Україну відвідав президент Гвінеї-Бісау У. С. Ембало, який водночас очолює об’єднання західноафриканських країн ECOWAS. У 2023 р. для просування “Африканської мирної ініціативи” Україну відвідали президенти та спеціальні представники ПАР, Замбії, Союзу Коморських островів, Сенегалу, Єгипту, Конго, Уганди. При цьому цей візит був поєднаний з візитом до Росії. Зацікавленість африканських лідерів стосувалася не стільки налагодження довгострокової співпраці з Україною, скільки розв’язання продовольчої проблеми. Також відзначимо, що перед парламентом жодної з держав Аф-

рики Президент України В. Зеленський не виступав онлайн, хоч у 2022–2023 рр. у глобальному масштабі таких виступів було десятки. Водночас важливе значення мало звернення Президента України до лідерів держав-учасниць Африканського Союзу (2022 р.) щодо продовольчої кризи та інших викликів, спричинених російською агресією [Vysotskyi, Prudnyukova & Tsyruyak, 2023: 654; Офіс Президента України, 2022].

Завдяки зусиллям МЗС України від 2022 р. активізовано комунікації з державами Африки. Здійснено п'ять турне державами Африки міністрів закордонних справ (Д. Кулеба, А. Сибіга): 1) жовтень 2022 р. (Сенегал, Кот-д'Івуар, Гана, Кенія); 2) травень 2023 р. (Марокко, Ефіопія, Руанда, Мозамбік, Нігерія); 3) липень 2023 р. (Екваторіальна Гвінея, Ліберія); 4) серпень 2024 р. (Малаві, Замбія та Маврикій); 5) жовтень 2024 р. (Ангола, Єгипет, ПАР). Візити до окремих держав (як-от Гана, Руанда, Мозамбік, Екваторіальна Гвінея, Ліберія) проходили вперше в історії двосторонніх відносин між державами. Також активізовано роботу інституту Спеціального представника України з питань Близького Сходу та Африки. Серед ключових результатів африканських турне та інших візитів – домовленості про відкриття дипломатичних установ України.

Зауважимо, що докладені Україною зусилля не завжди трансформуються у стійку співпрацю з африканськими державами. Прикладом є критична позиція Сенегалу та низки інших держав Західної Африки щодо України, яку звинуватили у підтримці міжнародного тероризму на теренах Африки, зокрема, у Малі (2024 р.). Російська пропаганда використала цю ситуацію для формування образу України як недруга Африки.

Отже, на тлі повномасштабної російської агресії зросла активність взаємодій України з державами Африки, розпочато налагодження стратегічних комунікацій, розвивається мережа дипломатичного представництва України на континенті. Але наявні й проблеми для ефективної присутності в Африці. Зокрема, більшість держав Африки мають давно налагоджені тісні торгові та безпекові зв'язки з Росією, від яких не готові відмовитися. З огляду на проблеми якості демократії саме економічні аргументи та роками сформовані залежності від Росії визначають вибір зовнішньополітичних пріоритетів. Це не стосується усіх держав Африки, однак Україна

має нині справу з дуже складним геополітичним ландшафтом, який потребує тривалих і послідовних кроків.

Упродовж трьох років активної реалізації африканського вектора зовнішньої політики українська дипломатія досягла певних результатів. Зокрема, було актуалізовано тему України в інформаційному просторі держав Африки. Однак фінансовані Росією пропагандистські медіаресурси підбивають ці зусилля. Дається взнаки, що Україна не розвивала свою мережу іномовлення. Відтак тривалий час медіапростір Африки нечасто фокусувався на Україні.

Досягненням української зовнішньої політики в Африці стало відкриття нових дипломатичних представництв у різних регіонах континенту. У 2023–2024 рр. відкрито низку посольств України (Ботсвана, Гана, Демократична Республіка Конго, Кот-д'Івуар, Мавританія, Мозамбік, Руанда та ін.) або отримано дозвіл на їх відкриття (Судан). Відтак Україна уже ширше представлена у кожній з частин континенту. Але наразі мережа дипломатичних установ України у Африці недостатня.

Хоч Україна й активізувала африканський вектор зовнішньої політики, однак зближення з державами Африки відбувається непросто. Ініціативи України не завжди отримують очікувану підтримку африканських еліт або ж після обговорення співпраця не переходить на новий рівень. Очевидною є наявність проблем, які сповільнюють африканський вектор зовнішньої політики України.

Причини нинішньої нестійкості позицій України в Африці: географічна та культурна віддаленість; відсутність історичної тягlosti у розвитку відносин; багаторічне нехтування українськими урядами розвитком взаємин з державами континенту; пасивне споглядання українською владою за процесами розширення Росією свого впливу в Африці [Dobrescu, 2023]. Справді, у своєму намаганні розвинути взаємини з державами Глобальної Півночі Україна тривалий час недооцінювала важливість союзників в межах Глобального Півдня. Не велася проактивна політика ні в Африці, ні в Латинській Америці, ні на Близькому Сході та в інших регіонах. Нині ж розвиток відносин на дво- та багатосторонньому рівнях України з державами Африки прискорюється зі значними труднощами, бо зазнає деструктивного, переважно латентного, втручання третіх сторін з числа найперше неоавторитарних держав.

Відтак чинники (проблеми), які впливають на українсько-африканські взаємодії, можна згрупувати. До *першої* групи належать проблеми, джерелом яких є діяльність/бездіяльність України на африканському континенті. До *другої* групи належать проблеми, зумовлені сприйняттям України африканськими політичними елітами та спільнотами. До *третьої* групи віднесемо вплив зовнішніх геополітичних гравців.

Розглянемо проблеми *першої* групи, причиною яких є діяльність/бездіяльність України. Ключовою проблемою є недостатній досвід співпраці між Україною та державами Африки. Ця проблема торкається різних галузей та аспектів співпраці: політичної, дипломатичної, економічної, культурної, соціальної, сфери міжособистісних контактів тощо. Для побудови довіри та партнерських відносин потрібен час, упродовж якого ці зв'язки міцніють, формуються мережі контактів, накопичується соціальний капітал. На політичному рівні ця проблема проявляється у відсутності стійких традицій особистих контактів між елітами України та африканських держав. Це є деякою перешкодою у процесі схиляння Україною держав континенту до підтримки боротьби України з російською агресією. Звичайно, не лише відсутність стійкого досвіду співпраці, налагоджених контактів між Україною та державами Африки вплинули на низьку залученість держав африканського континенту до миробудівничої ініціативи України. Однак це є негативним чинником для прискорення розвитку двосторонньої співпраці України з державами Африки.

На дипломатичному рівні проблема відсутності тяглості українсько-африканських взаємодій проявляється у ще слабкому дипломатичному представництві України в державах Африки та африканських держав – в Україні. Безумовно, зусилля України помітні за останні кілька років. Ми уже згадали про відкриття нових посольств у державах Африки і наміри України продовжити розширення дипломатичного представництва. Це має сприяти системним діалогам з африканськими державами та їх спільнотами, налагодженню співпраці у сферах спільних інтересів. Однак ці процеси не можуть принести настільки швидких результатів, як це потрібно Україні сьогодні.

Проблемою є й те, що держави Африки не розширюють своє дипломатичне представництво в Україні. Зважаючи на фінансові обмеження для розвитку мережі дипломатичних інституцій, пріоритет розв'язання внутрішніх проблем над глобальною дипломатичною присутністю, більшість держав

Африки не розглядають питання відкриття свого дипломатичного представництва в Україні. Нині лише кілька держав мають посольства в Україні (Алжир, Єгипет, Лівія, Нігерія, ПАР). Останніми роками жодна держава Африки, яка до цього не мала дипломатичного представництва в Україні, не відкрила свого посольства. Винятком є відкриття у 2024 р. почесного консульства Демократичної Республіки Конго. Посольство Королівства Марокко припинило роботу в Україні у 2022 р. і не відновили її, хоч діалоги про це велися. Значною проблемою є й те, що багато держав Африки (Намібія, Мозамбік, Маврикій, Сьєрра-Леоне, Уганда, Чад та ін.) не лише не мають дипломатичного представництва в Україні, а й питаннями України відають їх посольства у Російській Федерації. І допоки дипломатичне осереддя взаємин буде у державі-агресорі, Україні вибудовувати відкриті взаємини буде складно.

Проблемою у налагодженні українсько-африканських взаємодій є відсутність якісної комунікації між сторонами. Ухвалена Комунікаційна стратегія Україна – держави Африки наразі ще не виправила ситуацію. Інформаційний вакуум заповнюється хибними уявленнями та стереотипами, які гальмують взаємодію України з африканськими державами. Низку проблем у комунікації на всіх рівнях між Україною та державами Африки було б значно легше розв'язати за наявності українських інформаційних каналів та засобів міжнародного мовлення на території африканського континенту. Наразі є труднощі фінансування Україною мовлення іноземними мовами закордоном, хоч зауважимо, що фінансування такого мовлення почало скорочуватися ще від середини 1990-х років, а не лише під час війни.

У межах *другої* групи проблем, що негативно впливають на динаміку розвитку українсько-африканських відносин, виділимо найперше різницю у політичних режимах та цінностях між державами. Більшість держав Африки є гібридними або неоавторитарними. За останні роки спостерігається зниження якості демократії в державах Африки.

Взаєморозумінню України та держав Африки у важливих стратегічних питаннях не сприяє також наратив про проксі-війну Заходу проти Росії, присутній у керівних колах окремих держав Африки. Для таких урядів війна в Україні сприймається як результат боротьби між Заходом і Росією за сфери впливу. Наявна певна історична неприязнь багатьох держав континенту до західних режимів. Вони ще перебувають під впливом розчарування через нерів-

ний доступ до вакцини, масок, апаратів штучної вентиляції легень під час пандемії коронавірусу. Ще значна кількість держав Африки розглядають російську агресію в Україні як проблему, породжену саме колективним Заходом. У кожній новій проблемі держави Африки відчувають себе уразливими через недостатню солідарність [Lopes, 2022: 21]. Відтак держави Африки хвилює передусім захист власних національних інтересів та послаблення впливу зовнішніх проблем на внутрішньодержавну стабільність, добробут населення, можливість отримувати зовнішню допомогу. Підтримка українських мирних ініціатив, засудження російської агресії за таких умов не є актуальними для більшості держав Африки.

На перешкоді активному розвитку взаємин України з державами Африки можуть стати позиції африканських політичних еліт через обсяги допомоги Україні від західних партнерів. До 2022 р. ЄС виділяв державам Африки значне фінансування для підтримки мирних та гуманітарних ініціатив. Однак нині основна частина бюджету Європейського фонду миру спрямовується на підтримку України; лише невелика частка фінансування виділяється державам Африки. Той факт, що підтримка ЄС змістилася з африканського континенту на Україну, є чинником незадоволення африканських еліт. Після згорання у 2025 р. американських програм допомоги (USAID) конкуренція держав Африки та України за отримання підтримки з різних джерел стає ще жорсткішою.

В державах Африки посилюються настрої про те, що проблеми континенту (безпека, економіка, охорона здоров'я та ін.) ігноруються. У зміні масштабів підтримки лідери держав Африки вбачають політику подвійних стандартів, меншовартісне сприйняття західними партнерами, ігнорування міжнародного принципу рівності всіх держав та народів. Додатково такі настрої посилюються через відмінності у ставленні до біженців з держав Африки, Близького Сходу та українських біженців від 2022 р. [Mickelsson, 2024: 8].

Поглибленню взаємин України з державами Африки не сприяють дії африканських посадовців, які суперечать принципам суверенітету та територіальної цілісності України. Наприклад, наприкінці 2024 р. депутати парламентів дванадцяти держав Африки здійснили візит на окуповану частину України й озвучили солідарність з Росією. Такі візити є проявом грубої неповаги до суверенітету і територіальної цілісності України, нехтування основними положеннями принципами міжнародного права.

Перейдемо до *третьої* групи чинників (зовнішніх), які впливають на взаємини України з державами Африки. Оскільки в сучасних міжнародних відносинах панує глибока взаємозалежність суб'єктів та їх взаємодій, то динаміка та характер українсько-африканських взаємин зазнають впливу інших гравців та процесів глобального та регіонального масштабів. Серед акторів, які впливають на взаємодію України та держав Африки, є передусім Росія, меншою мірою – Китай, США, держави ЄС. Залежно від характеру відносин, які ці держави мають з Україною та державами Африки, їх політика позначається на ефективності українських ініціатив на африканському континенті.

Відзначимо, що Росія ще від середини 1950-х років присутня у внутрішньому просторі багатьох африканських держав. Вона закріпилася в оборонній, економічній, інформаційній та іншій сферах. Після розпаду СРСР Росія швидко повернулася до активної експансіоністської політики. А після анексії Криму Кремль подвоїв дипломатичні зусилля в Африці, бо в умовах західних санкцій потрібні були нові партнери та ринки збуту. Хоч економічна присутність Росії в Африці не така значна, як Китаю чи Індії, але окремі російські товари та послуги є затребувані в низці африканських країн. Росія є важливим експортером зброї та техніки для режимів держав Африки, розгорнула масштабну присутність приватних військових кампаній. Це мотивує окремі африканські уряди підтримувати добрі взаємини з Росією, а для цього – утримуватися від коментарів щодо України.

Отже, якими б активними нині не були дії України у Африці, вони мають значно слабший вплив на політичну еліту та спільноти країн Африки, ніж довготривалий системний та фінансово затратний вплив Росії, Китаю та ін. Значна кількість держав Африки продовжують вбачати у Росії надійного друга та союзника, хоч при цьому приймають делегації України, з прагматичного підходу не відмовляються від перспектив співпраці.

Зовнішньополітичні контакти між Україною та державами Африки значно активізувались від 2022 р. завдяки ініціативам України. Очевидно, що стійкі партнерства не можуть бути вибудовані швидко з огляду на наявні стартові позиції та зовнішні чинники. Хоч дві африканські держави (Малі, Нігер) у 2024 р. розірвали дипломатичні відносини з Україною, це не зупиняє процеси розширення Україною своєї присутності в Африці. Активізація відносин з країнами Африки стає одним з напрямків протидії України російському неоколоніальному впливу, виведення африканських держав з-під російського кон-

тролю. Образно про ці процеси геополітичного протистояння можна говорити як про “бітву за Африку”.

Україні за короткий час в умовах війни вдалось активізувати контакти з окремими державами Африки. Однак реалізація конкретних ініціатив стримується багатьма внутрішніми та зовнішніми чинниками. Нинішній історичний момент є критично важливий для налагодження Україною відносин з державами Африки, аби розвинути партнерство з Глобальним Півднем.

За останні три роки Україна налагодила комунікацію з низкою держав Африки, розширила дипломатичну присутність на континенті. Однак українські дипломатичні представництва в державах Африки потребують підсилення матеріальним та людським ресурсом, а мережа дипломатичних установ – подальшого розширення. Також ініціативи щодо активізації взаємин у більшості випадків походять від України, в той час як держави Африки займають радше пасивно-споглядальну позицію.

Нормативно-правова база відносин між Україною та Африкою вимагає конкретики, відходу від декларації намірів до конкретних угод. Наразі багато підписаних міждержавних документів не отримали продовження у конкретних проєктах. Водночас для держав Африки з позицій прагматизму та національних інтересів дуже важливо розуміти конкретні переваги від співпраці з Україною.

Наразі позиції України у державах Африки є нестійкі. Лише завдяки ухваленню відповідних стратегій, відкриттю нових дипломатичних установ, офіційним візитам та ін. ця ситуація швидко та кардинально не зміниться. Змінам характеру співпраці України з державами Африки перешкоджає комплекс чинників: особливості політики України щодо Африки за всі попередні роки; інтереси великих недемократичних держав (Росії, Китаю – найперше); позиція політичних еліт держав Африки в частині схильності до нейтралітету, прагматичного підходу до вибору партнерів для міжнародної співпраці та ін.

Основними проблемами для налагодження стійкої співпраці України з державами Африки, які проявилися у 2022–2025 рр., є: 1) відсутність традиції сталої співпраці між Україною та державами Африки, недостатнє розуміння проблем і потреб один одного; 2) відмінності у політичних режимах, характері політичної культури та політико-правових цінностях; 3) обмежені фінансові можливості як України, так і більшості африканських держав для розвитку мережі дипломатичного представництва; 4) пасивність або й незацікавленість деяких держав Африки в активізації взаємин з Україною; 5) відсутність якісної комуні-

кації на різних рівнях; 6) часті внутрішньополітичні зміни в багатьох африканських державах, а також російсько-українська війна; 7) стагнація демократичних процесів, посилення проросійських та антиукраїнських пропагандистських наративів у інформаційному просторі держав Африки.

Відтак перед Україною стоїть складне завдання – зуміти протидіяти системі проблем, які не сприяють швидкому налагодженню співпраці з державами Африки. Оскільки політика багатьох африканських держав часто зумовлюється саме прагматичними, а не ціннісними міркуваннями, то для України ефективною тактикою може стати акцент на конкретних прагматичних перевагах від співпраці, що може зацікавити акторів африканської політики.

БІБЛІОГРАФІЯ/REFERENCES

- Ajaja, O. (2022). The Case for Neutrality: Understanding African Stances on the Russia-Ukraine Conflict. *Journal of Military and Strategic Studies*, 22 (2), 129–153.
- Atamanenko, A., Konopka, N. (2024). Ukraine's African Strategy: Will It Succeed in Developing It? *Krakowskie Studia Malopolskie*, 4 (44), 112–128.
- Ayodele, B. (2024). Russia's Invasion of Ukraine: Nigeria's Value-Driven and Pragmatic Indifferent Stance. *Global Policy*, 15 (4), 768–772. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13447>
- Balma, L., Heidland, T., Jävervall, S. et al. (2024). Long-run Impacts of the Conflict in Ukraine on Grain Imports and Prices in Africa. *African Development Review*, 36, 10–24. <https://doi.org/10.1111/1467-8268.12745>
- Brosig, M., Verma, R. (2024). The War in Ukraine, the Global South and the Evolving Global Order. *Global Policy*, 15 (4), 740–745. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13366>
- Darkwa, L., Attuquayefio, P. (2024). Non-aligned!: An Analysis of Africa's Stance on United Nations General Assembly Resolutions A/RES/ES-11/1 and A/RES/ES-11/6 on the Russian-Ukraine War. *The African Review*, 51 (5), 479–495. <https://doi.org/10.1163/1821889x-bja10092>
- Dobrescu, M. (2023). Between Strategic Neglect and Geopolitical Realities: Ukraine and North Africa in Light of Russian Aggression. *Mediterranean Politics*, 29 (5), 781–791.
- Duho, King C. T., Abankwah, S. A., Agbozo, D. A. et al. (2022). Exploring the Russo-Ukrainian Crisis and Its Impact on African Countries: A Cross-Regional Analysis (April 17, 2022). *Dataking Policy Brief 005, Accra, Dataking Consulting 2022*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4085903>
- Gallagher, K. P., Ramos, L., Were, A., Zucker Marques, M. (2024). Debt Distress and Climate-Resilient Development in Sub-Saharan Africa. *Journal of African Economies*, 33 (2), 8–25. <https://doi.org/10.1093/jae/ejae028>
- Iberi, D., Saddam, R. (2023). Media Framing of Refugees: Juxtaposing Ukrainian and African Refugees in the Wake of Russia-Ukraine Conflict. *Journal of Central and Eastern European African Studies*, 2 (4), 48–63. <https://doi.org/10.59569/jceas.2022.2.4.115>

- Kedir, A., Odhianbo, S., Murinde, V. (2024). African Economies: Recovery Agenda from Multiple Shocks. *Journal of African Economies*, 33 (2), 3–7. <https://doi.org/10.1093/jae/ejae025>
- Khoma N., Panova D. (2024a). Ukraine-Africa Relations Strengthening: Assessing Outcomes and Prospects. *Modern Historical and Political Issues*, 50, 45–56. <https://doi.org/10.31861/mhpi2024.50.45-56> [= Хома, Панова 2022a]
- Khoma N., Panova D. (2024b). Ukraine's Relations with of African States: Peculiarities in the Times of Russian Aggression (2014-2024). [in Ukrainian]. *Bulletin of Mariupol State University. Series: History. Political Studies*, 39, 145–156. <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2024-15-39-145-156> [= Хома, Панова 2024b]
- Lopes, C. (2022). The Untamed Impact of a Faraway Shock: Africa and the War in Ukraine. *Strategic Review for Southern Africa*, 44 (1), 9–24.
- Manboah-Rockson, J. K., Adjui, R. Y., Dawda, T. D. (2024). The Geopolitics of the Russian-Ukrainian War: Implications for Africa in International Relations. *European Journal of Development Studies*, 4 (4), 14–24.
- Mhlanga, D., Ndhlovu, E. (Eds.) (2024). *The Russia-Ukraine Conflict and Development in Africa. Implications for Sustainable Development*. Springer.
- Mickelsson, T. B. (2025). Ukrainian Refugees' Differentiated Treatment: a Critical and Systematic Review. *Global Networks*, 25 (1), e12502. <https://doi.org/10.1111/glob.12502>
- Neji, O. N., Obaji-Akpet, I., Otu, M. T. et al. (2024). Reconsidering the Russian-Ukrainian Conflict and Security Concerns in Africa. *Journal of Liberty and International Affairs*, 10 (1), 233–251.
- Office of the President of Ukraine (2022). Volodymyr Zelenskyy addressed the African Union member states. [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=3-DZ1a-bQkA> [= Офіс Президента України 2022]
- Pardyak, M. (2023). Fighting for Africans' Hearts and Minds in the Context of the 2022 War in Ukraine. *Journal of Central and Eastern European African Studies*, 2 (4), 158–194. <https://doi.org/10.59569/jceas.2022.2.4.182>
- Staeger, U. (2023). The War in Ukraine, the African Union, and African Agency. *African Affairs*, 122 (489), 559–586. <https://doi.org/10.1093/afraf/adad026>
- Vysotskyi O., Stavchenko S. (2024). African Studies: a Course of Lectures. [In Ukrainian]. Dnipro: Innovation. [= Висоцький, Ставченко 2024]
- Vysotskyi, O., Prudnykova, O., Trynyak, M. (2023). The Geography of Public Diplomacy of President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy During the Full-Scale Russia-Ukraine War. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 32 (3), 644–659. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112357>